ISSN: 1308-6200

Güz/Осень/Autumn 2011 - Yıl / Год / Year 3 - Sayı / Число / Volume 12

KARADENİZ

BLACK SEA – ЧЕРНОЕ МОРЕ

ÜÇ AYDA BİR YAYINLANAN ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК

AN INTERNATIONAL QUARTERLY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE

Venizelos'un "Pontus Komplosu": Yunanistan'ın Ermenilerle İttifak Arayışı
Doç. Dr. Mehmet OKUR

Tıva Atasözleri
Prof. Dr. Mehmet AÇA

Osmanlı Tarih Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü Bağlamında Osmanlı Türkçesi Söz Varlığına Dair Bir Değerlendirme
Doç. Dr. A. Mevhibe COŞAR

Salnamelerde Giresun'un Sosyal Ve Dini Yapısı 1869-1905
Doç. Dr. Davut KILIÇ - İbrahim TOPAL

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Ölçü Birimleri
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞENEL

Balıkesir'de Mani İcracıları
Dr. Mehmet Ali YOLCU

Fen Ve Sosyal Bilimler Lisesi Öğrencilerinde Mükemmeliyetçilik, Benlik Saygısı Ve Liderlik Özellikleri
Dr. Zehra Nesrin BİROL - Doç. Dr. Hikmet YAZICI

Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış Ve Uygulamalarında Cadı / Obur
Arş. Gör. Abonoz KÜÇÜK

İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Sözlü Geleneğin Dile Yansıması
Emin Erdem ÖZBEK

Территория и Население Кабарды в Первой Половине XVII в.
Жирослан Валерьевич КАГАЗЕЖЕВ

A. Soljenitsın'ın Eserlerinde "İnsan" Kavramı
Yrd. Doç. Dr. Reyhan ÇELİK - Arş. Gör. Badegül CAN

Rusya'da Haccın Tarihi Serüveni
Dr. Mustafa KÜTÜKÇÜ

Günümüz Gürcü Basınında Bakü - Tiflis - Kars Demiryolu İnşaatı
Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ

Çeviri
Azerbaycan-Ermeni Dil Temasları Üzerine
Z. İ. BUDAGOVA - V. L. GUKASYAN
Çeviren: Doç. Dr. Sevinç ÜÇGÜL

KARADENİZ

BLACK SEA - ЧЕРНОЕ МОРЕ

Güz / Осень / Autumn 2011 ▪ Yıl/Год/Year 3 ▪ Sayı/Число/Volume 12
ÜÇ AYDA BİR YAYINLANAN ULUSLARARASI HAKEMLİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
ЕЖЕКВАРТАЛЬНЫЙ МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ОБЩЕСТВЕННЫХ НАУК
AN INTERNATIONAL QUARTERLY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE
ISSN: 1308-6200 - http://www.karadenizdergi.com

Sahibi/ Учредитель/ Owner
Hayrettin İVGİN
Kültür Ajans Tanıtım ve Organizasyon Ltd. Şti. Konur Sokak 66/7 Bakanlıklar-ANKARA
(+90) 312 4259353 - kulturajans@gmail.com

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Erhan İVGİN

Editör/ Главный редактор/ Editor
Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK

Genel Koordinatör/ Директор/ Director
Mustafa AÇA - mustafaaca@hotmail.com - 0505 3785167

Yayın Kurulu/ Редколлегия/ Editorial Board
Prof. Dr. Fikret TÜRKMEN ▪ Prof. Dr. Ali Berat ALPTEKİN ▪ Prof. Dr. Mehmet AÇA ▪ Prof. Dr. Ahmet BURAN ▪ Prof. Dr. Bekir DENİZ ▪ Prof. Dr. Mustafa ÜNAL ▪ Prof. Dr. Şefika Şule ERÇETİN ▪ Prof. Dr. Elfina SİBGATULLİNA ▪ Doç. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ

Redaksiyon/ Редакция/ Redaction
Arş. Gör. Abonoz KÜÇÜK ▪ Arş. Gör. Fatih ŞAYHAN
Yabancı Dil Danışmanları/ Советники по иностранным языкам/ Foreign Language Consultants
Arş. Gör. Hüseyin YILMAZ ▪ Öğr. Gör. Kemal Gürcan ERTEKİN ▪ Arş. Gör. Badegül CAN ▪ Arş. Gör. Eda Havva TAN ▪ Sevil PRİYEVA ▪

Yazışma Adresi/ Адрес издательства/ Correspondance Addres
Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK
Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Ardahan/TÜRKİYE
Tel.: (+90) 5308852928
e-mail: erdoganaltinkaynak@mynet.com - dergikaradeniz@gmail.com

Baskı/ Типография/ Press
Taha Kırtasiye (Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No: 64/A Maltepe/ANKARA)

Bu dergi Tübitak/ULAKBİM, Index Copernicus (IC), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Ulrich's Web (UPD), Modern Language Association of America (MLA) ve ASOS İndex tarafından indekslenmektedir.

This journal is indexed by Tubitak/ULAKBIM, Index Copernicus (IC), Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Ulrich's Web (UPD), Modern Language Association of America (MLA) and ASOS Index.

İÇİNDEKİLER

Söz Başı
Doç. Dr. Erdoğan ALTINKAYNAK..... **7**
Presentation

Venizelos'un "Pontus Komplosu": Yunanistan'ın Ermenilerle İttifak Arayışı
Doç. Dr. Mehmet OKUR.....**10**
Venizelos's Pontus Conspiracy: Greece's Alliance Quest With Armenians"
"Заговор Венизелоса На Понтус": Поиски Путей Греции За Обьединение С Армянами

Tıva Atasözleri
Prof. Dr. Mehmet AÇA.....**29**
Tuvan Proverbs
Пословицы Тувы

Osmanlı Tarih Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü Bağlamında Osmanlı Türkçesi Söz Varlığına Dair Bir Değerlendirme
Doç. Dr. A. Mevhibe COŞAR.....**51**
An Assessment Of The Ottoman Turkısh Vocabulary In Context Of Dictionary Of Ottoman History Terms And Phrases
На Оценку Османских Турецких Слов В Контексте Словари Фразеологизмы И Терминов Османской Истории

Salnamelerde Giresun'un Sosyal Ve Dini Yapısı 1869-1905
Doç. Dr. Davut KILIÇ - İbrahim TOPAL.....**63**
Social And Religious Structure Of Giresun In Salnames (Yearbooks) 1869-1905
Религиозная И Общественная Структура Гиресуна По Османским Ежегодникам

Türkiye Türkçesi Ağızlarında Ölçü Birimleri
Yrd. Doç. Dr. Mustafa ŞENEL.....80
Units Of Measure in The Dialects Of Turkey Turkish
Единицы Измерения В Турецком Языке

Balıkesir'de Mani İcracıları
Dr. Mehmet Ali YOLCU.....94
Mani Performers in Balıkesir
Исполнители Народных Песен (Частушка) В Баликесире

Fen Ve Sosyal Bilimler Lisesi Öğrencilerinde Mükemmeliyetçilik, Benlik Saygısı Ve Liderlik Özellikleri
Dr. Zehra Nesrin BİROL – Doç. Dr. Hikmet YAZICI 113
Perfectionism, Self Esteem And Leadership In Science And Social Sciences High School Gifted Students
Особенности Совершенства, Лидерства И Личного Достойнства Учащихся Лицеев Естественных И Общественных Наук

Doğu Karadeniz Yöresi Doğum Sonrası İnanış Ve Uygulamalarında Cadı / Obur
Arş. Gör. Abonoz KÜÇÜK.....123
Witch / Greedy On The After Birth Belief And Practices in The Eastern Black Sea Region
Понятие Роли Ведьмы После Родов В Общественной Жизни И Вероисповедании Жителей Восточного Причерноморья

İhsan Oktay Anar'ın Romanlarında Sözlü Geleneğin Dile Yansıması
Emin Erdem ÖZBEK.....137
Reflection Of The Oral Tradition On Language In Ihsan Oktay Anar's Novels
Отражение Устных Народных Традиций На Язык Романов Писателя Ихсан Октай Анара

Территория и Население Кабарды в Первой Половине XVII в.
Жирослан Валерьевич КАГАЗЕЖЕВ.....157
XVII. yy'ın İlk Yarısında Kabardey'in Toprakları ve Nüfusu
The Land and Population of Kabardei During the First Half Period in XVII'th Century

A. Soljenitsın'ın Eserlerinde "İnsan" Kavramı
Yrd. Doç. Dr. Reyhan ÇELİK - Arş. Gör. Badegül CAN 169
The Concept of "Human Beıng" In The Works of A. Soljenitsın
Концепция Слова "Человек" В Произведениях А. Солженицына

Rusya'da Haccın Tarihi Serüveni
Dr. Mustafa KÜTÜKÇÜ 178
History of Pilgrimage in Russia Adventure
Исторический Процесс Развития Хаджа В России

Günümüz Gürcü Basınında Bakü - Tiflis - Kars Demiryolu İnşaatı
Prof. Dr. Roin KAVRELİŞVİLİ 191
Modern Georgian Press On The Construction Of The Railway Baku - Tbilisi - Kars
Современная Грузинская Пресса о Строительстве Железной Дороги Баку -Тбилиси-Карс

Çeviri :
Azerbaycan-Ermeni Dil Temasları Üzerine
Z. İ. BUDAGOVA - V. L. GUKASYAN
Çeviren: Doç. Dr. Sevinç ÜÇGÜL 197

BALIKESİR'DE MANİ İCRACILARI

MANİ PERFORMERS IN BALIKESİR

ИСПОЛНИТЕЛИ НАРОДНЫХ ПЕСЕН (ЧАСТУШКА) В БАЛИКЕСИРЕ

Dr. Mehmet Ali YOLCU[*]

ÖZET

Kendine özgü bir gelenek içinde söylenen maniler, bir ucuyla günümüze uzanır. Çağlar boyu yaygın bir biçimde süren mani söyleme geleneği, son yıllarda eskiye oranla gücünü yitirmeye başlamıştır. Bu çalışmayla, Balıkesir yöresinde mani söyleme geleneğinin günümüzdeki durumu; köyden kente göç olgusunun, toplumsal yapıdaki değişimlerin mani söyleme geleneğinin üzerindeki etkileri belirlenmeye çalışılmıştır. Maniyle ilgili olarak *Performans Teori*'ye göre canlı bir geleneğin incelenmesi gerçekleştirilmiş, Balıkesir'deki mani icracıları gruplandırılarak tanıtılmış ve elde edilen bulgular söz konusu teoriye göre değerlendirilmiştir. Veriler, halk bilimindeki sahada derleme metotları kullanılarak sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler:
Mani, Türk Halk Şiiri, mani icrası, Balıkesir.

ABSTRACT

*Mani*s, which are performed in their original characteristic tradition, have reached today. The tradition of commonly performing *mani* for ages has started to lose its strength when it is compared with previous terms. In this research, it is tried to determine the recent state of the tradition of performin manis in Balıkesir region; the effect the fact of migration from country to cities, the changes in social form upon tradition of *mani* performing. Related to *mani*, according to *Performance Theory* it is realized to analyze a live tradition, performers of *mani* in Balıkesir are categorized and made known and collected data was evaluated according to this theory. Data was supplied with utilizing compiling methods in field of folklore.

Key Words:
Mani, Turkish Folk Poem, mani performance, Balıkesir.

РЕЗЮМЕ

Некоторые аналоги народных песен типа частушки своеобразного характера, продолжают своё существование и сейчас. Традиция исполнения частушек, распространённая в течении многих веков, по сравнению с прошлым, теряет своё влияние. В статье изучено положение исполнения частушек в настоящее время в районе Балыкесир, характер миграционного процесса сельского населения в города, изменения в общественной жизни и влияние указанных перемен на частушки. Частушки были изучены при живом исполнении Баликесирских исполнителей и полученные материалы были обработаны по

[*] Balıkesir / TÜRKİYE

теории перформанс, связанный с мастерством исполнения частушек. Все данные были собраны методами по изучению фольклора.

Ключевые Слова:
Частушка, турецкие народные стихотворения, исполнение частушек, Баликесир.

1. Giriş

Lauri Honko, sözlü ürünlerin *yaratım - seslendirme - aktarma - izleme* zincirine bir halka daha ekleyerek halk bilimcilerin sözlü ürünlere yaklaşımını ve bu süreci açıklar (Honko 2003: 336). Honko'ya göre, sözlü edebiyatın gerçek kitaplığı, folklor arşivleri değil, insan belleğidir. Bu basit gerçek, birçok folklorist nesillerin hatıralardaki sırları araştırmasına yol açmıştır. Bir türkücü türküsünü sadece kendisi için değil, aynı zamanda dinleyicileri için de söyler. O, jenerik ve yapısal özellikleri, melodiyi, stili, mimikleri ve daha benzer nice şeyleri icra eder. Modelleri onun aklındadır. Sanatçı bunları icra ederken, güçlü bir gelenek takipçisi ve dinleyicileri ile arasındaki hisleri dile getiren bir kişidir (Honko 2003: 336).

J. Todd Titon, halk müziğinin, icra edenler ve dinleyiciler tarafından anlaşılan kurallar ve prensiplere göre işlediğini, halk müziği uygulamalarının bilinçli olarak yapıldığını ve müzik uygulayıcıları ve halk gruplarının anlam ile uygulamayı birbirine bağdaştırdığını öne sürer (Titon 2003: 373). Titon'a göre, hafıza, halk müziğinde önemli bir rol oynar, sözlü olarak öğrenilen sadece hatırlamaya yardımcı olmakla kalmaz; aynı zamanda belirli müzikle, belirli insanlar, olaylar, duygular, semboller ve geçmişten gelen dini törenler arasında ilişki kurmamızı sağlar (Titon 2003: 373).

İcra ile *söylem* üzerine kurulan paralellikten hareketle *söylem*, "metin ve bağlam arasındaki ilişkilerle anlam kazanan, dolayısıyla her iki öğeyi de içine alan bir kavram" olarak tanımlanır (Zeyrek 1996: 65-66). Halk bilimsel unsurun gerçekleştirildiği gösterimin bağlamı, söylemi de belirlemesi ve bundan hareketle anlatının yapısı, işlevi, biçimi ve anlamını içeren söylem, neyin kime anlatıldığına da işaret etmektedir (Birkalan 2002: 116-118).

Yukarıda bahsedilen *söylem - bağlam* ilişkisiyle Honko ve Titon'un belirttiği icracının icraya bağlı diğer unsurlar üzerindeki etkisinden hareketle, Balıkesir'deki mani icracısı gruplar aşağıda tanıtılmaya çalışılacaktır.

Balıkesir'deki mani icracısı gruplar hakkındaki tespit ve yorumlara geçmeden önce, Türkiye'deki bazı araştırıcıların, mani söyleyicilerine verilen adlarla ilgili görüşlerine yer verilecektir. Bu araştırıcıların başında Pertev Naili Boratav, Hikmet Dizdaroğlu, Erman Artun, Şükrü Elçin ve Abdülkadir Emeksiz gibi isimler gelmektedir.

Pertev Naili Boratav, bazı metinlerin tanıklıklarına bakılırsa, mani söyleyen kişilere, özellikle ustaca mani düzenlere *manici* dendiğini ifade

etmiştir (Boratav 2000: 212). Araştırmacı, *manici*lerin Karagözcü ve meddahın yaptığı uğraştan farklı olduğunu, bu kişilerin ancak masalcılara benzetilebileceğini ifade etmiştir. Bunlar mani söylemekte usta kişilerdir, belleklerinde çok mani vardır. Kendiliklerinden yeni maniler düzecek güçte yaratıcılardır ama bu işi bir geçim aracı yapmış değillerdir (Boratav 2000: 212).

Ancak, Abdülkadir Emeksiz, Boratav'ın manicilerin icraya yönelik para kazanmadığı fikrine karşı çıkmakta ve manicilerin de sanatları karşılığında para kazandıklarını, bu yönüyle de manicileri meddah ve Karagözcülerden ayrı tutulamayacağını öne sürmektedir. Ercüment Ekrem Talu'dan aktardığı bilgilere göre, kına gecelerinde manicilerin önceden kararlaştırılmış bir ücret karşılığında mani söylemek için kına gecelerine gittikleri ve bu ücretten kat kat fazla bahşiş de aldıklarını söylemiştir (Emeksiz 2003: 121).

Boratav, meydan şairleri ve mani düzen âşıklar dışında, bütün bu manicileri *adsız ozanlar* olarak tanıtmakta ve bunların çoğunluğunun kadınlar olduğunu belirtmektedir (Boratav 2000: 212).

Hikmet Dizdaroğlu, mani yaratıcı ya da aktarıcılarının adlandırılmasını, "maniler; *manici, mani yakıcı, mani düzücü, mani atıcı* adı verilen kişiler tarafından doğmaca olarak özel bir ezgiyle söylenir" diyerek tarif etmektedir (Dizdaroğlu 1969: 67). Diğer yandan Elçin, manilerin âşıklar tarafından özel bir ezgiyle de söylenebileceğini ifade etmiştir (Elçin 2004: 282).

Erman Artun ise, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde mani söyleyenlere *âşık, bağrıyanık, delimine, manici, manicibaşı, manidar, manikar, mani düzücü, mani yakıcı, şair, türkücü, yanık* adları verildiğini bildirmiştir (Artun 2000: 210-211).

2. Balıkesir'de Mani İcracısı Gruplar

Derleme yaptığımız yerleşim birimlerindeki mani söyleyen kişilerin adlandırılmasında üç temel unsur etkili olmaktadır. Maniciler, "söylenen metnin adına", "söyleyen kişinin görevine" ve "kullanılan ritim/müzik aletine" göre ad almaktadır. Maniciler, söylenen metnin adına göre, *türkücü, manici, deyişçi*; söyleyen kişinin görevine göre, *bayraktar, efe başı, haseki, bekçi, cazgır*; icrada kullanılan müzik / ritim aletine göre, *dümbelekçi, cümbüşçü, bakırcı, davulcu, tefçi, sinici, tepsici, çanakçı vb.* adları alabilmektedir. Ancak, bazı yörelerde, mani söyleyenler için özel bir adlandırma yapılmamaktadır.

Cinsiyet bakımından adlandırmalar da farklıdır. Kadın maniciler; *manici, türkücü, deyişçi, dümbelekçi, bakırcı, tefçi, sinici, tepsici, çanakçı vb.* olarak adlandırılırken; erkek maniciler *türkücü, davulcu, cümbüşçü, bayraktar, efe başı, haseki, bekçi, cazgır* olarak adlandırılmaktadır.

Bu çalışmada mani icracılarının *yer, zaman, kişi* bakımından belirgin farkların ortaya çıkması nedeniyle, *cinsiyet*leri bakımından bir sınıflama içerisinde incelenmesi uygun görülmüştür.

Aşağıdaki tabloda yer alan grup adlandırmaları, mani icracıları incelenirken paragraf başlıkları olarak çalışmada yer alacaktır. Aşağıdaki

tabloda Balıkesir'de mani icrası yönünden belirgin bazı farkları olan mani icracısı grupların özellikleri bulunmaktadır. K kısaltması kadın icracıları, E kısaltması erkek icracıları göstermektedir. Bu gruplar şunlardır:

K1. Grup: Manici, Türkücü, Deyişçi.
K2. Grup: Bakırcı, Dümbelekçi, Tefçi, Tepsici, Çanakçı, vb.
K3. Grup: Sinici.
E1. Grup: Bayraktar, Efe Başı, Haseki.
E2. Grup: Davulcu, Bekçi.
E3. Grup: Cümbüşçü, Gırnatacı vb.

Çizelge 1. Mani İcra Eden Grupların Özellikleri

	K1. Grup	**K2. Grup**	**K3. Grup**	**E1. Grup**	**E2. Grup**	**E3. Grup**
Müzik / Ritim Aleti	Yok	Bakır Darbuka Tef Çanak Tepsi vb.	Sini[1]	Yok	Davul	Cümbüş Zilli maşa Keman Darbuka Klarnet vb.
Müzik / Ritim Aleti Özelliği	-	Vurmalı Çalgılar	-	-	Vurmalı Çalgı	Telli, Vurmalı ve Üflemeli Çalgılar
Gruba Özgü Kıyafet	Yok	Yok	Yok	Var	Var[2]	Yok
Lakaplaşma	Yok	Yok	Yok	Yok	Var	Var
Ücret-Bahşiş Alma	Yok	Bahşiş	Bahşiş	Ücret Bahşiş	Bahşiş	Ücret Bahşiş
Cinsiyet	Kadın / Erkek	Kadın	Kadın	Erkek	Erkek	Erkek
Medeni Durum	Bekâr / Evli	Bekâr / Evli	Bekâr / Evli	Bekâr	Bekâr / Evli	Bekâr / Evli
Gruba Özgü Ezgi	Yok	Var	Var	Var	Var	Var

2. 1. Kadın Mani İcracıları

Balıkesir yöresinde icra bakımından manicilerin -pek belirginleşmese de- öne çıkan bazı özellikleri vardır. Bu özelliklerin başında, bu kişilerin cinsiyetlerinin kadın olması gelmektedir. Balıkesir yöresinde kadın maniciler; *türkücü, manici, deyişçi, dümbelekçi, bakırcı, tefçi, sinici, tepsici, çanakçı vb.* olarak adlandırılmaktadır. Yörede yaptığımız gözlem ve görüşmelerde, mani icracıları bakımından bahsi geçen bu adlarla ilgili olarak herhangi bir lakap sözcüğüne rastlamadık.

2. 1. 1. K1. Grup: Özellikle Balıkesir merkeze bağlı köylerle Gönen ve İvrindi'ye bağlı köylerde mani icrasında bulunan kişilerle ilgili *manici* adlandırması yaygındır. Bazı yerlerde, nadir olarak *deyişçi* ya da *türkücü* olarak da adlandırılmaktadırlar. Ancak *manici* adlandırması, biraz daha belirgin olarak herhangi bir ritim aleti kullanmayarak mani söyleyen kişiler için tercih edilmekte ya da bütün kadın mani icracılarını kapsayacak şekilde genel bir adlandırma olarak kullanılmaktadır. Bu adlandırmaların geçtiği mani metinleri şunlardır:

Manici başı mısın
Cevahir taşı mısın
Sana mani söylesem
Ömrünce taşır mısın (K2).

Maniyi **manici**yim
Beylere gemiciyim
İster al ister alma
Ben seni alıcıyım (K2).

Maniciyim manim yok
Hem ağlarım annem yok
Hem annem var hem babam
Kara gözlüm yârim yok (K7).

Bu kişiler genellikle hazır-cevap ve sesi güzel olan kişilerdir. Her ne kadar İ. Hakkı Akay çalışmasında, mani icracılarının *genç kızlar*, *cahil kadınlar* ve *bilgisiz köy delikanlıları* olduğuna işaret etse de (Akay, 1942, 78), bu kişilerin yaşadıkları toplumda bazı yetenekleriyle ön plana çıkmış olduklarını düşünmekteyiz. Mani yaratıcılarının ezginin yardımıyla uyak bulması için, geleneğin içinde bulunmaları, zeki ve çevresindeki kişilere göre daha çok dile hâkim olmaları gerektiği düşünülebilir[3].

2. 1. 2. K2. Grup: Kadın maniciler, maniyi ezgili okuyacakları zaman ritim tutmak için müzik aleti kullanırlar. Yörede kadın mani icracılarının yerel müzik uygulamalarında gözlenen önemli bir unsur da, ezgilerin seslendirilmesi sırasında eşlik çalgısı olarak mutfak gereçlerinden yararlanılmasıdır. Kadınların gündelik yaşamlarının bir parçası olan mutfak gereçleri, bu tarz icralarda başlıca ritim çalgısıdır. Bu mutfak gereçleri dışında darbuka ve tef kullanılmaktadır. Ancak, geleneğin yaşlı temsilcileri, gençlerin darbuka eşliğinde mani icrasında bulunmalarına pek sıcak bakmamaktadır.

İcracıların bu ritim aletlerini çalmayı bilen kişilerden olması, mani icracılarının öne çıkan bir başka özelliğidir. Yaptığımız derlemeler sırasında müziğe kulağı yatkın kişilerin mani icrasında bulundukları gözlemlenmiştir.

Yukarıda, manicilerin adlandırmaları yapılırken kullanılan müzik / ritim aletlerine göre bir adlandırma yapıldığından söz etmiştik. Aşağıda kadın mani icracılarının özelliklerini belirtirken yörede en çok kullanılan *bakırcı*

adlandırmasını kullanacağız. Bu adlandırmayla kastettiğimiz kavram, *dümbelekçi, bakırcı, tefçi, tepsici, çanakçı vb.* ifadeleri de kapsamaktadır. Kullanılan bu ritim aletiyle ilgili maniler şunlardır:

Vur **bakır**ı gümlesin
Âşık olan dinlesin
Benim yârim yok burda
Beni kimler eğlesin (K4).

Koca **bakır** gümlemez
Anam beni ünlemez
Bu gâvurun sevileri
Güzel çirkin dinlemez (K7).

Bakırı vurameyon
İçine yuvrameyon
Ben yârimi görmence
Bir dakka durameyon (K13).

Vur **bakır**ı inlesin
Âşık olan dinlesin
Sevdiğine varmayan
Hiç evlendim demesin (K16).

Bakırım gümbür gümbür
Dünür geliyor dünür
Dünür ne bok yiyecek
İstemez deli gönül (K16).

Gördüm tarlada çakıl
Elimde kara **bakır**
Gece gündüz düşünürüm
Bulamadım bir akıl (K18).

Mani icracılarının adlandırılmasına kaynaklık eden diğer ritim aletlerinin geçtiği maniler şunlardır:

Ben bu **tef**i çalarım
Çalana da darılmam
Kara gözlü yârimden
Vali gelse ayrılmam (K15).

Cıngırdaklı **tef**im var
Yâri gördüm keyfim var
Göz gördü gönül sevdi
Benim ne günahım var (K10).

Dümbeleğin boyası
Mavidendir maviden

Aklı olan var mıdır
İlk sevdiği yârinden (K1).

Dümbeğimi çalsana
Dilimden anlasana
Dümbek seni kırarım
Yârim gibi konuşsana (K11).

Dümbelek gümbür gümbür
İçinde lale sümbül
Ver anne sevdiğime
Benim yüzümü güldür (K17).

Dümbelek çala çala
Yoruldu bileklerim
Yalvarıyom *Allah*'a
Olur mu dileklerim (K20).

Çınar yaprak istemez
Kuyu kapak istemez
Kendisi kaçan kızlar
Davul **dümbek** istemez (K22).

Ben **dümbeğ**i çalarım
Babam gelsin dinlesin
Sevdiğime vermezse
Evladım var demesin (K24).

Mani icrası sırasında mani söyleyen kadınların bu görevinin işareti sayılan herhangi bir giyim farklılığı söz konusu değildir. Giysileri, toplantı ya da eğlencede bulunan diğer kadınların giysilerine benzerdir. Dursunbey ve Kepsut'un bazı köylerinde, düğünde / kınada bulunan diğer kadınlar gibi, *Yörük urbası* olarak adlandırılan geleneksel giysiler giyilir (K3, K55).

Yörede kaynak kişilere sorduğumuzda, neredeyse hep aynı cevabı aldık: Herkes *bakırcılık* yapamaz. Bu kişilerin sayısı eskiden çok olsa bile, artık bu kişiler, günümüzde nadir bulunmaktadır. Toplumda saygınlık kazandıran bir statüdür. *Bakırcılık*, yörede mesleki bir ad değildir, *bakırcı*lığın bir ücreti yoktur. Ancak, icra sırasında oyuncuların ya da oyuncu yakınlarının bahşişlerini *bakırcı* alır. Düğün / kına sahibi bu kişileri, özel bir davetiye şekliyle düğününe / kınasına davet eder. Davet etme sırasında havlu, kumaş, çember gibi hediyeler verilir[4] (K3, K55).

Bu icrayı yapabilen kişilerin büyük çoğunluğu, söyledikleri manileri, büyüklerinden ya da başkalarından duyarak öğrendiklerini, akılda kalması için icra öncesinde kendi kendilerine tekrar ettiklerini ifade etmişlerdir (K3, K27). Ancak, Bigadiç'in Kızılçukur köyünde yaşayan Zeynep Mut (K26), Kepsut'un Piyade köyünde yaşayan Ayşe Koçak (K4), Sındırgı'nın Yolcupınarı köyünde

yaşayan Fatma Girgin (K6) ve Dursunbey'in Sarnıç köyünde yaşayan Neslihan Çolak (K19), mani yaratabildiklerini, bazı manilerin ilk ya da ilk iki dizelerini aynen kullanıp son iki dizelerini üretebildiklerini ifade etmişlerdir. Bir olay sonucu oluşturduklarını söyledikleri maniler *aaba* uyak dizilişinde ve yedili hece ölçüsüyledir.

*Bakırcı*nın icrasını tam anlamıyla yapabilmesi için, önce usta bir *bakırcı*nın yanında yörede *bakır tutucusu* olarak da adlandırılan *eşlikçilik* yapması gerekmektedir. Mani söylemede ustalaşmak için bir süre eşlikçilik yapar. Bu bir çeşit çıraklık gibi düşünülmektedir. Ritim tutup mani söyleyen kişinin rahatça ritim aletini çalabilmesi için o kişiye yardımcı olur. Ritim aletini tutar ve söylenen manilere eşlik eder. Ancak bir mani icrasını *bakır tutucusu* değil, *bakırcı* başlatır (K3, K27, K26).

Erkek mani icracılarının başında yer alan *bayraktar* grubunda aranan bir şart olan bekâr olma şartı, kadın mani icracıları için geçerli değildir. Ancak, çoğunlukla düğün / kınalarda mani söyleyen kadın maniciler genç kızlardan oluşur. Son yıllarda gençlerin bu geleneksel eğlence tarzına yabancılaşması sonucu, orta yaşlı ve yaşlı denilebilecek kadınlar mani icrasında bulunmaktadır.

Balıkesir merkeze bağlı köylerde 15-20 yıl kadar önce canlı bir şekilde devam eden düğünlerde geleneksel ritim aletleriyle oyun oynama ve bu oyun sırasında mani söyleme geleneği günümüzde yok olmuştur. Bigadiç, Sındırgı, Dursunbey, İvrindi, Kepsut ve Savaştepe'ye bağlı dağ köylerinde bu gelenek tamamen yok olmamakla birlikte iyice azalmıştır. Derleme yapılan yerleşim birimlerindeki gençlerin bu eğlencelere pek heves etmedikleri düşünülmektedir (K3, K27, K26). Bazı yerlerde bu eğlence tarzı otantik bir durum, geçmişin bir hatırası şeklinde algılandığından bilinçli olarak yeniden yaşatılmaya çalışılmaktadır (K10).

2. 1. 3. K3. Grup: Bir diğer mani icracısı *sinici* adı verilen kişilerdir. Bu kişilerin *bakırcı*lardan farkı, *bakırcı* oyunculara kaşık oyunu oynatırken, *sinici*nin icrası sırasında oyunun olmamasıdır. Bu adlandırmaya konu olan *sini* sözcüğü mani metinlerinde çokça rastlanmaktadır. Aşağıda verilen manilerde geçen *sini* sözcüğü, *sini çevirme* geleneğine bağlı olarak mani icrasında kullanılan *sini*dir.

A **sini**ler **sini**ler
İnim inim iniler
Dert bizi iflah etmez
Söylen bize türküler (K20).

Sergendeki **sini**ler
Hasta olan iniler
Yâri güzelmiş diye
Bizimkiler dediler (K20).

Sinici, bir çeşit *atışma* olan bir grup kişinin karşılıklı mani söylemesine liderlik eden kişidir. Genellikle özel konukluk toplantılarında, bazen de geleneksel köy düğünlerinde ezgili mani atışmalarına eşlik eden *sini çevirme* uygulaması, sıkça bahsedilen bir adettir. *Sinici*, metalden yuvarlak bir tepsiyi masa ya da yer gibi düz bir zemin üzerinde dikey olarak ve elini her seferinde tepsinin arkasına vurarak çevirmektedir. Bu süreçte tepsiden iki ses elde edilir. Birisi ritmik olarak tepsinin arkasına elle vururken çıkan ses, diğeri ise tepsinin hızla dönmesinin sonucu çıkan *vınlama* sesidir. *Sini çevirme*nin bir başka işlevi ise, kanaatimizce, mani okuyan kişinin sesini yaymaktır.

Sini çevirme âdeti ve buna bağlı olarak *siniciler*, günümüzde tamamen ortadan kalkmıştır. Bu âdeti eskiden yapmış olan kaynak kişi (K25), bu uygulamayı bize gösterirken alüminyum bir sini kullanmış, "manileri iki grup karşılıklı söylerken bunu neden çeviriyordunuz?" dediğimizde ise "büyüklerimizden böyle gördük, bilmiyorum" şeklinde bir yanıt vermiştir.

2. 2. Erkek Mani İcracıları

Balıkesir yöresinde kadın maniciler genelde biçim yönünde *düz maniler* denilen *aaba* uyak dizilişinde olan, konu bakımından da *sevda, gurbet ayrılık vb.* manileri söylerken; erkek maniciler genellikle, *ramazan, bayraktar ve cazgır manileri*ni söyler. Mani söylemede cinsiyet farklılığının mani metinlerindeki farklılıklara etkisi de üzerinde durulması gereken bir başka konudur. Erkek maniciler, yörede *türkücü, davulcu, cümbüşçü, bayraktar, bekçi, efe başı, haseki, cazgır* olarak adlandırılmaktadır. Bu adlandırmalarda öne çıkan bazı manici adlandırmalarının özellikleri aşağıda değerlendirilecektir.

2. 2. 1. E1. Grup: Balıkesir'de *bayraktar manileri*nin icracılarının başında *bayraktar / efe başı / haseki* olarak adlandırılan kişiler gelir. Ancak, bu adlandırma, doğrudan mani icrasından kaynaklanan bir adlandırma değil, köy gençliği içindeki *statü* ya da geleneksel düğünlerdeki *göreve* yönelik bir adlandırmadır. Bazı yerlerde bu iki adlandırma aynı kişileri işaret etse de, bazı yerlerde bu kişiler farklıdır. Ancak derleme yaptığımız kimi yerlerde, köy gençlik odalarında belirli bir hiyerarşik yapı içinde yetişen bayraktar / efe başı / haseki olan mani icracıları, tek başlarına mani icrası yapmaktan ziyade, mani icrası yapan gruba liderlik eden kişiler olduğunu gözlemledik. Bu noktadan hareketle, bayraktar manilerinin icracıları, köyün ya da kasabanın gençleridir, diyebiliriz. Aşağıdaki incelemelerimizde bu icracı grubu tanıtırken yaygın adlandırma olan *bayraktar* ya da *bayraktar grubu* adlandırmalarını kullanacağız.

Balıkesir yöresinde, köyde evlenmemiş gençlerden oluşan gruba, *köy gençliği* denir. Kişi on beş, on altı yaşına gelince bu gruba dâhil olup evlenince bu gruptan çıkar. Köy gençliği[5] eskiden her akşam belirli bir evde toplanırken artık günümüzde düğünden önce, bayramlarda ve hayırlardan önce toplanabilmektedir. Köy gençliğinde hiyerarşik bir yapı vardır. Gençliği

yöneten, idare edene *efe başı (efe, delikanlı efesi, haseki);* düğünlerde bayrak çekene *bayraktar*; geri kalanlara da *gençler* denir (Akman 2006: 30).

Bayraktarlık, iki üç yıl süren bir statü olabildiği gibi, bir düğün ya da geleneksel eğlence süresi içinde geçici bir adlandırma ve görevlendirme sonucu elde edilen bir statü de olabilir. Bayraktarlık, düğün, kına, sünnet düğünü, asker uğurlama eğlencesi gibi geleneksel toplantılarda geçerli bir kavramdır. Yerleşim birimlerindeki günlük hayatta bu adlandırma kullanılmaz.

Kocaavşar beldesinde bayraktar, efe başının ya kendisi olmakta ya da yardımcıları arasından seçilmektedir. Efe başı köy gençlerinden sorumlu iken, bayraktar düğünlerde bayrak çekmekten sorumludur. Ayrıca, bu beldede bayraktarın seçileceği belirli sülaleler vardır ve bayraktar sadece onların arasından seçilmektedir. Görevi evleninceye kadar devam ettirir. Efe başı / haseki / bayraktar ve yanındakilerin görevi, *köy gençliği* adı verilen gruba hâkim olmak; taşkınlık yapmalarını önlemek, düğün / eğlencedeki aksaklıkları gidermektir.

Muharrem Eren, yazmış olduğu makalede, bu görevleri şu şekilde sıralamaktadır: "Efenin vazifesi: delikanlıları derli toplu bulundurmak, aşırı uygunsuz hareketlerde bulunanları disiplin altına almak, düğünlerde ve bayramlarda kurulan ahenklerde onları sırayla oyuna kaldırmak." (Eren 19 Şubat 1994: 2).

Çamköy, Halalca, Bakacak, Aliağa gibi Balıkesir merkezine bağlı köylerin bazılarında efe başı ve bayraktar aynı kişiler olabilmektedir. Bazen, düğün süresi boyunca bayraktar olarak görev almak, köy gençliği arasında yapılan bir seçimle mümkün olabilmektedir. Bu kişiler, düğün sahibinden, bir sorun olduğunda, bunu gençliğe yansıtmadan kendilerine iletmesini isterler. Düğünde neler olacağını bayraktar ve yardımcısı gençlere söyler (K9).[6]

Bu yerleşim birimlerinde bayraktarda liderlik, dürüstlük, cesurluk, saygınlık gibi özellikler aranmaktadır. Diğer yandan bu kişilerin günlük hayatta alkol kullanması hoş karşılanmamakta, bu görevleri sırasında alkol kullanmaları ise kesinlikle yasaklanmaktadır (K9).

Kepsut, Bigadiç ve Dursunbey'e bağlı bazı köylerde bayraktar tek kişiden ibaret değildir; iki ya da üç kişiden oluşan bir grubun adıdır. Bu kişiler, köy gençliği arasından, kendi hiyerarşileri içerisinden ve daha önce *bayrak altı*na / *bayrak kolu*na girmiş gençler arasından seçilebilir ya da düğün sahibinin yakınları, akrabaları arasından bizzat düğün sahibi tarafından da görevlendirilebilir. Bu görevlendirmenin başlangıcında, düğün sahibi bayraktar olacak kişi ya da kişilere havlu, çember gibi bir hediye verir. Hediye alındıktan sonra köy gençliğiyle beraber bayrak muhtar odasından ya da köyün ileri gelen bir ailesinin evinden teslim alınır. Teslim alınırken bayrağı teslim alacak kişi, üç kez bayrağı öpüp alnına koyar, bayrağı açar ve görevini icra etmeye başlar (K25).

Yöreden edindiğimiz izlenimlere göre, düğün sahibi, köy gençliği arasından böyle bir görev talep etmeyip kendi yakınları arasından bayraktar seçimi yaparsa, köy gençliği, kendi otoritelerinin sarsılmış olduğu inancına kapılabilir ve bu durum gerginliklere sebep olabilir.

Gönen'in bazı köylerinde, Balıkesir genelinde saygın olarak bilinen bayraktarlık statüsü, düğünde konuklara yemek taşıma ve hizmet etme aracı olarak görüldüğünden talep edilmemektedir (K11). Aynı şekilde Bigadiç'in Yolbaşı köyünde de, gençlerin çoğunun şehir merkezlerine göç etmesi sebebiyle bayraktarlık statüsünde değişimler meydana gelmiştir. Dışarıdan düğüne katılan bu gençler, kendilerini konuk olarak görmekte ve düğündeki hizmetlerde arka planda kalmayı yeğlemektedirler (K16).

Bayraktar, doğrudan mani icra ettiği için ücret almamaktadır, ancak, düğün bitiminde düğün sahibinden diğer hizmetleri karşılığında belli bir ücret alması bir gelenektir. Diğer yandan, gelin karşılama ve alımında, konukları karşıladığında bayrak direğinin ucuna kumaş, yazma, çember gibi hediyeler kabul edip astırır. Düğünün bitiminde de bazen bunları satıp paraya çevirebilir. Evlenecek olan kız, başka bir yerleşim yerine gelin gidecekse köyün gençlik örgütü, erkek tarafından *toprakbastı* olarak adlandırılan bir ücret alır. Bu para, köyün sosyal işleri için kullanılabilir ya da ilçe/il merkezine gidilerek gençler tarafından eğlencelerde harcanılabilir. Bayraktarlar, düğün boyunca düğün evinde yemek yer, düğün sahibinin hediye ettiği içkileri içer. İçki ve yemek hizmetlerini köy gençlik örgütüne yeni girmiş *çömez* olarak adlandırılan kişiler yapar (K23).

Efe başı, haseki ya da bayraktar bekâr, genç bir erkektir. Genellikle köylerde evlenme yaşı erken olduğundan 25 yaşın üzerinde bu statüye sahip kişiler bulunmamaktadır. Eğer bu yaş civarının üzerinde olup henüz evlenememiş bir erkek varsa, ayıplanacağı korkusuyla bu statüyü zaten istemez (K23). Ancak, Bigadiç'e bağlı Özgören köyünde misafir karşılamaya giderken, erkek bayraktar grubunun yanında yer alan kız grubunun da bayraktarların söylediği manilere hep bir ağızdan karşılık verdiklerini gözlemledik. Burada sözü edilen kız grubu, gelin ve damadın akrabalarından ve arkadaşlarından oluşur.

Bayraktarın kendine özgü bir giyimi yoktur; köy gençlerinin düğünlerde giydikleri giysileri giyerler. Ancak, boynunda ön tarafından bağlanmış bir yazma, havlu ya da kolun omuz tarafına yakın kısmına bağlanmış kırmızı bir kurdele bulunur. Bunlar yörede bayraktarlığın bir işareti olarak kabul görür (K23).

Bayraktar, söylenecek olan manileri gelenek içinde büyüklerinden duyarak öğrenmektedir. Bu konuda formal bir eğitim almaları söz konusu değildir. Ancak, daha önce yörede *bayrak altına girmek* olarak adlandırılan usta bir bayraktarın yanında bulunmak, gelenek eğitiminin sağlandığı bir aşamadır. Bu kişiler, o yerleşim yerinde oturan gençlerden oluşur. Son yıllarda köyden

kente göç olgusu, düğün ve eğlence zamanlarında o yerleşim biriminde doğmuş olup sonradan oradan göç eden kişiler arasından da bayraktarların seçilebilmesi durumunu doğurmuştur. Diğer yandan, gelenek içinde manileri bir başka kişiden duyarak yeni kuşaklara geleneğin aktarılmasında da son yıllarda bazı değişikler olmuştur. Çünkü köyden kente göç olgusu, gençliğin bu aktarımdan kopmasına neden olmuştur. Balıkesir'de köylerin bazılarının köyün tanıtımı amacıyla kurulan internet siteleri vardır ve bu internet siteleri geleneğin aktarılmasında önemli bir rol kazanmış durumdadır. Bu sitelerin *kültür, gelenek* vb. başlıklarında bayraktar manileri yazılmakta, buralardan da diğer kişilere aktarılmaktadır. Ayrıca Balıkesir merkeze bağlı Aliağa köyünden kaynak kişi Demirer (K8), bayraktar grubunun daha önce bu işi yapmış olan kişilerden bayraktar manilerini öğrendiklerini, bu manileri cep telefonlarına yazarak düğünde bunlara bakarak icrayı gerçekleştirdiklerini bildirmiştir.

Günümüzde bayraktarlık statüsü, zayıflamış da olsa, gelenek içerisindeki yerini korumaktadır. Köy düğünlerinin önemli figürlerinden biri olan bayraktarların düğünün başlangıcında, konuk karşılamalarında, gelin almalarda, kısacası düğünün her aşamasında önemli işlevleri vardır.

2. 2. 2. E2. Grup: Bir diğer erkek mani icracısı, *davulcu*dur. Ramazan davulcusu, Müslümanların oruç tuttukları ramazan ayında geceleri sahur vakti sokak aralarında gezerek insanları davul sesiyle uyandıran kişidir. Ramazanda gerçekleşen bu uygulama, Türkiye'de Osmanlı döneminden bu yana devam eden bir gelenek halini almıştır. Çalar saat ve benzeri aletlerin olmadığı eski zamanlarda insanlar, sahur vaktinde uyanabilmek için kendilerini her gece sahura kaldıracak bir davulcu tutarlardı. Bütün bir ramazan ayı boyunca yerleşim yerindeki insanları sahura kaldıran davulcu, ramazan ayının bitimine yakın elinde davulu ile kapı kapı gezerek maniler söyler, mahalleliler / köylüler de ona ekonomik durumlarına göre, gönüllerinden kopan bir ücret verirler. Günümüzde bu gelenek varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Ramazan manileri, ramazan gecelerinde davul çalan kişiler tarafından ramazan ayının ortasında ve sonunda *haklama* diye tabir edilen ücret ve bahşiş toplama sırasında söylenir. Köyde ramazan manileri bugün de geçerliğini korumaktadır (K14). Derleme yaptığımız yerlerin bazılarında *köy korucusu, köy bekçisi* olarak adlandırılan kişilerin; bazı yerlerde ise, bu işte yetenekli kişilerin bu işi yaptıklarını öğrendik. Kaynak kişiler içerisinde Dursunbey'e bağlı Kavacık köyünde yaşayan Mehmet Ayar (K14), ramazan davulculuğu yapmakta olduğunu belirtmiştir. Mesleği aslında berberliktir. Ayar'ın anlatımlarına göre, davul çalmayı bilen, davulla en az üç farklı ritim tutabilen, uyandırdığı kişilerin gönlünü hoş edebilecek maniler söyleyebilen kişiler davulculuk yapabilir. Ayar, manileri büyüklerden duyarak öğrendiğini, bir iki kez başka bir davulcunun yanında sokakları dolaştığını, kendisinin mani üretemediğini, manileri bir deftere yazdığını, bazen bunları okuyup ezberlediğini ifade etmiştir (K14).

Ramazan davulculuğu, bir meslek değil, geçici bir görevdir. Davulcu, halktan topladığı bahşişler karşılığında bu işi yapar. Davulla tuttuğu ritimler eşliğinde mani söyler. Ramazan ayının son günlerinde akşamüstleri de davul çalıp mani söyler ve kendisine halk tarafından bahşiş verilir. Bahşiş genellikle para olarak verilir, ancak bazen paranın dışında buğday, un, şeker vb. yiyecek maddeleri de verilebilmektedir (K14).

Diğer mani icracılarının adlandırmalarında, bu adlandırmaların lakaplaşmadığı görülmesine karşın, *davulcu* adı, yörede lakap olarak da kullanılan bir addır. Kepsut'un Ahmetölen köyünde ramazan davulculuğu yaptığı için Davulcu Ahmet olarak anılan bir kişinin olduğu bilgisini kaynak kişilerden almış bulunmaktayız (K5). Diğer yandan yöre düğünlerinde çalgıcılık olarak yapılan davulculukla ilgili lakaplar da vardır. Aşağıda bu grubun adlandırmasıyla ve kullandıkları ritim aletiyle ilgili olan maniler bulunmaktadır. Bu manilerde geçen *davul* ve *davulcu* sözcükleri, ramazan davulculuğu bağlamında kullanılmakta olup düğünlerde çalgıcıların kullandığı davulla ilgili değildir:

Davulun içi pekmez
Çalarım fakat ötmez
Bir bahşiş vermezseniz
Davulcu buradan gitmez (K14).

Maniler çiçeklidir
Birbirine eklidir
Davulcunun daveti
Mutlaka böreklidir (K14).

Davulumu çaldım geldim
On bir aylık yoldan geldim
İki gözüm *İbrahim Ağa*'m
Seni kaldırmaya geldim (K14).

Davulumun ipi kaytan
Kalmadı sırtıma mintan
Verin ağalar bahşişim
Alayım sırtıma mintan (K14).

Davulumun üstü peşkir
Bana derler *Hacı Bekir*
Gözlemeyi sekiz getir
Yiyemezsem geri götür (K14).

Yöreden edindiğimiz izlenimlerde, ramazan davulcularının diğer mani aktarıcısı gruplarda olduğu gibi özel bir statüleri ve saygınlıkları bulunmamaktadır. Özellikle köylerde daha çok yoksul kişiler bu işi yapmaktadır.

2. 2. 3. E3. Grup: Erkek mani icracıları arasındaki bir diğer grup *cümbüşçü, türkücü* adı verilen kişilerdir. *Cümbüş*, tencere tekneli, sentetik darbuka derisi gövdeli, *ud*dan biraz daha geniş saplı, farklı olarak 12 telli melez bir tınıya sahip *tambur*a benzer, 1930 yılında Zeynel Abidin Bey tarafından icat edilmiş bir müzik aletidir (Özdemir 14-16 Aralık 2007). Aynı zamanda bu müzik aleti Azeri çalgısı olan *tar*a benzemektedir. Bu aleti çalan kişiye *cümbüşçü* denir.

Yörede genelde düğünlerde çalgıcılık yapan müzisyenler, aynı zamanda düğün gecesi ya da başka zamanlarda *oturma, oturama, oturak* vb. adlarla anılan erkeklerin katıldığı içkili, müzikli, eğlenceli sohbetlere katılır ve orada sanatlarını *cümbüş, keman, zilli maşa*, *darbuka, gırnata* gibi müzik aletleriyle birlikte icra ederler. Bu toplantılarda popüler şarkılar, yöresel türküler, mani formundaki türküler ve maniler icra edilir. Cümbüşçülük, Kepsut, Dursunbey, Bigadiç gibi ilçelere bağlı köylerde ağırlıklı olarak varlığını sürdürmektedir. Genellikle düğün çalgıcılığını yapan kişiler oyunların bitiminde köy kahvesinde, köy odasında ya da bir evde erkeklerin katıldığı *oturak muhabbetleri*nde[7] icrada bulunurlar. Düğün sahibi tarafından verilen belirli ücretlerinin yanında, katılımcıların verdiği bahşişleri de alan cümbüşçülerin çoğu profesyonel müzisyenlerdir, diyebiliriz.

Düğünlerde çalgıcılık yapmayıp da belirli zamanlarda davet edilip *oturak*lara katılan amatör cümbüşçüler de vardır. Kepsut'un Tuzak köyünde yaşamış, 2008 yılında da vefat etmiş olan Cümbüşçü Ali Osman bu amatör cümbüşçülerin yörede tanınmış olanlarındandır. Yörede bu adlandırmanın lakaplaştığı da görülmektedir.

Bu grupların dışında *cazgır* olarak adlandırılan yağlı güreş karşılaşmalarında güreşçileri tanıtan, dualar okuyan kişiler de vardır. Ancak hemen hemen bütün cazgırların yağlı güreş karşılaşmalarını sunmak için il dışından Balıkesir'e geldiklerini öğrendiğimiz ve yöreye özgü bir cazgırlık geleneğinin oluşmadığını tespit ettiğimiz için, cazgırları burada ele almayı uygun görmedik.

2. 3. Mani Yazanlar

Aşağıdaki örnek mani metninden de anlaşılacağı üzere, mani yazmak, manilerin içeriklerinde de yer bulmuş bir konudur. Derleme yaptığımız mani metinlerinde, mani yazmakla ilgili şu maniye rastlanmıştır:

Armudu taşlayalım
Dibinde kışlayalım
Kâğıt kalem al yârim
Maniye başlayalım (K17).

Derleme yaptığımız yerleşim birimlerinde gelenek içerisinde mani yaratıcı ve aktarıcıların yanında mani yazanların da var olduğunu öğrendik. Mani yazan iki kişi de cinsiyet yönünden erkektir. Sındırgı merkezde yaşayan,

esnaflık yapan Raşit Ali Ceylani Tülek (K21) ile Bigadiç'in İskele kasabasında yaşayan, bor madenleri işçilerinin bir sendikasında çalışan İsmail Kahraman (K12) mani yazmaktadırlar.

1940 doğumlu olan Raşit Ali Ceylani Tülek, *Ceylani* mahlasıyla koşma ve destan formunda yazdığı şiirlerin yanında mani derlemeleri yapmış, bu mani derlemelerinde topladığı manilerin içeriklerinin senteziyle mani formunda şiirler yazmış biridir[8]. Tülek, Sındırgı'nın tanınmış esnaflarındandır. İlkokul mezunu olan Tülek, 1960'lı yılların sonuna doğru Manisa'da ve çevre yerleşim yerlerinde bulunan pazarlarda gördüğü *destan yazıcıları*nın boyunlarına asarak sattıkları *destan* metinlerini satın almış, böylece şiir yazmaya merak etmeye başlamıştır. Kendisiyle görüşmelerimiz sırasında, mani yazarken dizelerin hecelerini saydığını; manilerin üçüncü dizelerinin diğerlerinden farklı uyaklarda olmasına dikkat ettiğini; doğa, aşk, ayrılık, gurbet vb. konularda mani metinleri oluşturduğunu ifade etmiştir. Yazdığı manileri, özel toplantılarda, yakınlarının düğünlerinde şiir şeklinde okuduğunu belirtmiştir (K21). Israrlarımıza rağmen içinde mani metinlerinin de bulunduğu üç adet şiir defterini kitaplaştıracağını söyleyerek bize vermemiş, sadece bu defterleri göstermiştir.

1967 doğumlu olan İsmail Kahraman, İskele kasabasında yaşamaktadır. Lise mezunu olan Kahraman, İskele halk oyunlarını, türkülerini, manilerini, kısacası kültürünü tanıtmaya çalışan biridir. Kahraman, İskele'den topladığı maniler hoşuna gittiği için kendisi de mani yazmayı denemiş, daha sonraları da bu işte ustalaşmıştır (K12). Yazdığı manileri bu çalışmada kullanmamız için bize veren Kahraman, ayrıca *İlk Ateş* adlı yerel gazetede *Hacabalan İsmail* adıyla yöre kültürüyle ilgili köşe yazılarında[9] yazdığı manileri yayınlamaktadır. Yazdığı manilerde Osmanca, İskele gibi kasaba ve köy isimlerini sıkça kullanmış, buraların doğa güzelliklerini ve kültürünü işlemiştir. İncelediğimiz mani metinlerinin çoğu *aaba* uyak dizilişinde ve 7'li hece ölçüsünde yazılmıştır, ancak bazı manilerin 11'li hece ölçüsüyle yazıldığı da görülmektedir.

3. Sonuç

Yukarıdaki tespitler ışığında, Balıkesir'deki mani icracısı gruplar ile mani söyleme geleneğinin günümüzdeki durumuyla ilgili şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

Mani icracılarının genellikle kadınlar olduğu görüşü, Balıkesir yöresi için doğruluğunu korumakla birlikte, cinsiyet yönünden mani icracıları, icra edilen ortamlara göre net bir şekilde ayrılmaktadır. Yapılan araştırmada cinsiyet bakımından kaynak kişilerin %79,5 kadın, %20,5 erkektir. Bu rakamlara bakıldığında mani söyleme geleneğinin kadınlar arasında yaygın olduğu fikrine varılabilir. Ancak Balıkesir'de bayraktar manilerinin tamamına yakını erkekler tarafından söylenmektedir.

Balıkesir'de mani icra eden kişiler, söylenen metnin adına göre, *türkücü, manici, deyişçi*; söyleyen kişinin görevine göre, *bayraktar, efe başı, haseki, bekçi, cazgır*; icrada kullanılan müzik veya ritim aletine göre, *dümbelekçi,*

cümbüşçü, bakırcı, davulcu, tefçi, sinici, tepsici, çanakçı vb. adları alabilmektedir. Ancak, bazı yörelerde mani söyleyenler için özel bir adlandırma yapılmamaktadır. Cinsiyet bakımından adlandırmalar da farklıdır. Kadın maniciler; *manici, türkücü, deyişçi, dümbelekçi, bakırcı, tefçi, sinici, tepsici, çanakçı vb.* olarak adlandırılırken, erkek maniciler *türkücü, davulcu, cümbüşçü, bayraktar, efe başı, haseki, bekçi, cazgır* olarak adlandırılmaktadır.

Yörede mani icrasında bulunmak, ramazan davulcularının icrası dışında, genel olarak toplumda saygınlık kazandıran bir statüdür. Bu kişilerin sayısı eskiden çok olsa bile, artık bu kişiler, günümüzde nadir bulunmaktadır. Mani icrasının mesleki bir yönü bulunmamaktadır ve mani icrasında bulunmanın herhangi bir ücreti yoktur. Ancak, icra sırasında oyuncuların ya da oyuncu yakınlarının bahşişlerini maniciler almaktadır. Diğer yandan, *sini çevirme* âdeti ve buna bağlı olarak *siniciler* günümüzde tamamen ortadan kalkmıştır.

Mani icracıları, söylenecek olan manileri gelenek içinde büyüklerinden duyarak öğrenmektedir. Bu konuda formal bir eğitim almaları söz konusu değildir. Ancak usta bir manicinin yanında bulunmak, gelenek eğitiminin sağlandığı bir aşamadır.

Balıkesir'de mani icra edilen zaman ve ortamlar bakımından, nişan / kına / düğün törenleri, konukluğa bağlı toplantılar, köy seyirlik oyunları, yağlı güreş karşılaşmaları, Hıdrellez kutlamaları, iş yapılan ortamlar, pazar yerleri ve ramazan ayı ön plana çıkmaktadır.

Bugün Balıkesir'de mani söyleme geleneği, özellikle yörenin dağ köylerinde, varlığını sürdürmektedir. Ancak geçmiş yıllara nazaran bu gelenek, oldukça azalmış ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Köyden kente göç olgusu ve teknolojik gelişmeler ve bu gelişmelerin yöre gelenekleri üzerindeki olumsuz etkisi ile eğlence kültüründeki değişim mani söyleme geleneğinin azalmasına neden olmuştur.

Mani metinleri geçmişteki işlevselliğini yitirse de, genç kuşağın tepkisini, arzularını ifade ederken bu mani metinlerini değiştirerek güncelleme eğilimi taşıdığı görülmektedir. Çünkü mani söyleme geleneğinin işlevlerinin terk edilmeye başlanmasından itibaren toplum, duyguları ifade etmede ve mesaj iletmede maninin yerine yeni iletişim kanalları ikame etmek durumundadır. Bu durumu popüler kültür içinde şarkı sözlerinde ve kalıplaşma eğilimi görülen bazı cep telefonu mesajlarında görmekteyiz. Sözün ustalığı çerçevesinde mani, bir şekilde yaşam alanı bulmaya devam edeceği, eski formlar üzerinden modernize edilmiş yeni söylemlerin mani aracılılığıyla geliştirileceği aşikârdır. Ancak bu yeni modellerin estetik olma noktasında şimdilik zayıf kalacakları öngörülmektedir.

NOTLAR

[1] Vurmalı çalgı olarak kullanılmıyor; icrada teatral bir aksesuar olarak kullanılıyor.

[2] Gruba özgü kıyafet, şehir merkezlerinde kırmızı renkli yelekler şeklinde olmaktadır, ancak yöre köy ve kasabalarında kullanılmamaktadır.

[3] Akay, yukarıda bahsi geçen manicilerle ilgili şunları söylemiştir: "Köylerimizde velveleden uzak sakin ve ıssız muhitinde köy gençlerinin yeşil dağlarla billur akan yemyeşil vadilerinde ve bilhassa mısır ve orak tarlalarında genç kızların ince yanık sesleriyle söylenen bu maniler, yürekleri delecek kadar hazindir. …bu manilerin kailleri bilgisiz köy delikanlıları, cahil kadınlar ve genç kızlar olduğu için bunlarda vezin ve kafiye aramak bittabi hatalı olur, sanırım." (Akay 1942: 78).

[4] Günümüzde ücret karşılığı mani söyleme icrası bulunmamaktadır. Ancak Yasemin Tokmak, yaptığı çalışmada, eskiden tefçilerin özellikle düğün / kına sahibi tarafından tutulduğu bilgisini vermiştir: "Kaynak şahıslarımızdan aldığımız bilgilere göre, eskiden kına gecelerinde türkü söylemeleri için 'tefçi' adı verilen kadınlar tutulurdu. Tefçi tutulmayan köylerde ise, köyün tef çalan, türkü söyleyen kızları olurdu. Gelin kızın kınası yakılırken, arkadaşları türkü söyleyerek, gelini ağlatırlardı. Ama çoğunlukla gelin kızı ağlatmak için söylenen türküler, bu türküleri bilen yaşlı kadınlar tarafından okunmaktaydı." (Tokmak 2008: 225).

[5] Köy gençliği örgütüyle ilgili olarak Aydın Ayhan, şunları demiştir (Ayhan 04 Ekim 2010: 2): "Gençlik teşkilatları kasabalarda 1950'li yılların sonlarına kadar, köylerde hâlâ sürdürülmektedir. Bugün köylerde son zamanlara kadar sosyal hayatı şekillendiren *gençler teşkilatı* birçok köyde hâlâ aktif olarak işlevlerini sürdürmektedir. Son yıllarda değişen hayat şartları gençleri, ne olursa olsun, şehir ve kasabalara ittiği için giderek pasifleşmektedir. Yakın zamanlara kadar, bazı yerlerde *efebaşı* veya *yiğitbaşı* denilen gençlerin reisi olmak köy delikanlıları arasında büyük bir statü meselesi olmakta idi. *Efebaşılık* seçimleri rakip gruplar arasında son derece çekişmeli geçer, bazen cinayetler bile işlenirdi. Mesela;1 Şubat 1934'te Burhaniye Yürzlü köyünde *Efebaşı* olmak isteyen dört kişi arasında çıkan kavgada birisi ölmüştü. Gene Burhaniye'de Kızıklı köyünde 1656'da *Efebaşı* olmak isteyen üç kişi arasında çıkan kavgada içlerinden birisi bıçaklanarak öldürülmüştü. Bazen de delikanlıların resmen dernekleştikleri görülmekte idi. 1965'te Bandırma Kayacık Köyü, kaymakamlığa başvurarak resmen *Delikanlılar Derneği* kurmağa talip olmuşlardı." (http://yenihabergazetesi.net/aydinayhan04102010.html (Tarih: 04.11.2010)

[6] Balıkesir yöresinde yaptığı derlemelere dayanarak bayraktarlık görevinin başlangıcındaki uygulamalarla ilgili olarak Mehmet Akman, şöyle demektedir: "Bayraktar belli olunca bayrak bir önceki bayraktarın evinden alınıp yeni bayraktarın evine getirilir. Cumartesi günü burada bayrak dikme olur. Cumartesi öğleye doğru bütün kızlara anons edilip bayraktarın evine çağırılır. Kızlar gelir. İçerde bayrağın sapına işlemeler dikerler. Bu dikim sırasında gençler dışarıda davulu hiç susturmaz. Bayrak dikilince (süslenince) gençler içeri girer. Bayrak yerdeyken gençler para atar bu parayı kızlar emeğinin karşılığı olarak alır. Bayrak evden çıkarken; 'Peygambere salâvat / Seyidine Muhammet / Kutlu olsun diyenin / Akıbeti hayır olsun' diye salavatlanır. Burada bir genç ilk kez bayraktar oluyorsa koyun keser, ikinci üçüncü bayraktarlığıysa horoz keserek kan akıtır. Bayraktar bayrakla birlikte üç defa kana basmadan üstünden atlar. Bayrak süslendikten sonra bayrak önde gençler arkada düğün evine gelinir. Bayrak görünen bir yere asılır. Yemeğe oturulur. Yeme, içme

olur. Burada hizmeti bayraktar ve yardımcısı yapar. Bayraktar ve kâhya gençlerin haricinde evli olanlara hizmet yapmaz." (Akman, 2006, 34).

[7] Bu muhabbetler belirli bir disiplin ve hiyerarşi içinde Türk Coğrafyasının her tarafında *barana, cümbüş, keyif, muhabbet, oturma, oturak, sıra gezmeleri, sohbet, ferfene, yaran* gibi adlarla var olan kültürel bir değerdir. Mehmet Akman tarafından Balıkesir yöresinde (özellikle Dursunbey ilçesinde) bu tür muhabbetlerin bir adlandırması olan *barana* konusunu da içeren önemli bir çalışma yapılmıştır. Bkz. (Akman 2006).

[8] Son zamanlarda yazmış olduğu destan, Melahat Coşgun'un Sındırgı'da kaybolmasıyla ilgilidir. İlgili haberde Tülek'in bu acıklı olayla ilgili yazdığı destan metni de yer almaktadır. Bkz. "Melahat Coşgun'un Kafatası ve Eşarbı Bulundu" haberi, Sındırgı Haber Gazetesi. http://www.sindirgihaber.com/modules =article&sid=61 (Tarih: 23.11.2010)

[9] Bkz. http://www.ilkates.com/zdefter.php?id=608 (Tarih: 23.11.2010)

KAYNAKLAR

AKAY İ. Hakkı: (1942). *Balıkesir Halkiyatı (Cilt 1),* Balıkesir, Balıkesir Halkevi Yayınları.

AKMAN Mehmet: (2006). *Balıkesir Yöresinde Ahilikten Kalma Tören ve Uygulamalar.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

ARTUN Erman: (2000). *Adana Halk Kültürü Araştırmaları I,* Adana, Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

AYHAN Aydın: (04 Ekim 2010). Bütün Köy Düğünlerinde Söz Sahibi Olan Köy Gençlik Teşkilatlarının Kökeni 4, *Yeni Haber Gazetesi*, 2.

BİRKALAN Hande: (2002). Sözlü Gelenekte Yeni Türler. (Ed.: ÇETİN İsmet ve YÜCEL Ayşe), *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri,* Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 111-120.

BORATAV P. Naili: (2000). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı,* İstanbul, Gerçek Yayınevi.

DİZDAROĞLU Hikmet: (1969). *Halk Şiirinde Türler,* Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi.

ELÇİN Şükrü: (2004). *Halk Edebiyatına Giriş,* Ankara, Akçağ Yayınları.

EMEKSİZ Abdulkadir: (2003). *İstanbul Manileri,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

EREN Muharrem: (19 Şubat 1994). Geçmişteki Adetlerimiz - Eski Balıkesir'de Yaşam, *Ekspres Gazetesi,* 2.

HONKO Lauri: (2003). Ağıtlar: Yeniden Yaratma, Yapı ve Tür Problemleri (Çev.: GÖRKEM İsmail), (Hzl.: EKER G. Öğüt, EKİCİ Metin, OĞUZ M. Öcal, ÖZDEMİR Nebi). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar,* Ankara, Milli Folklor Yayınları, 333-347.

ÖZDEMİR Sinem: (14-16 Aralık 2007). *Cümbüş, Kimliğine Ulaşamamış Bir Çalgı.* Motif Dergisi / Kocaeli Üniversitesi Halk Çalgıları Sempozyumu, Kocaeli.

TİTON J. Todd: (2003). Müzik, Halk ve Gelenek (Çev.: KARABULUT Murat), (Hzl.: EKER G. Öğüt, EKİCİ Metin, OĞUZ M. Öcal, ÖZDEMİR Nebi). *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar,* Ankara, Milli Folklor Yayınları, 371-375.

TOKMAK Yasemin: (2008). *Balıkesir ve Çevresinde Kına Folkloru Üzerine Derlemeler ve İncelemeler,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

ZEYREK Deniz: (1996). Söylem ve Toplum, *Söylem Üzerine* (Hzl.: KOCAMAN A.), Ankara: Hitit Yayınevi, 38-66.

KAYNAK KİŞİLER

K. 1: Aliye COŞKUN, 1968, İlkokul, Ev hanımı, Bakırlı Köyü, Gönen / Balıkesir
K. 2. Ayşe ASLAN, 1963, İlkokul, Ev hanımı, Akçalören Mah., Gökçeyazı, İvrindi / Balıkesir
K. 3: Ayşe EĞİLMEZ, 1950, İlkokul, Ev hanımı, Meydançayırı Köyü, Dursunbey / Balıkesir
K. 4: Ayşe KOÇAK, 1949, Eğitimi yok, Ev hanımı, Piyade Köyü, Kepsut / Balıkesir
K. 5: Elif BALABAN, 1953, Eğitimi yok, Ev hanımı, Ahmetölen Köyü, Kepsut / Balıkesir
K. 6: Fatma GİRGİN, 1954, Eğitimi yok, Ev hanımı, Yolcupınarı Köyü, Sındırgı / Balıkesir
K. 7: Gönül KARASU, 1972, Ortaokul, Ev hanımı, Ortaoba Köyü, Gönen / Balıkesir
K. 8: Güldane DEMİRER, 1969, İlkokul, Ev hanımı, Aliağa Köyü, Merkez / Balıkesir
K. 9: Hanife KURTULAN, 1957, İlkokul, Pazarcı, Halalca Köyü, Merkez / Balıkesir
K. 10: Hatice TOSUN, 1945, Yok, Ev hanımı, Piyade Köyü, Kepsut / Balıkesir
K. 11: İmren DOĞAN, 1979, Üniversite, İşsiz, Muratlar Köyü, Gönen / Balıkesir
K. 12: İsmail KAHRAMAN, 1967, Lise, Sendikacı, İskele Beldesi, Bigadiç / Balıkesir
K. 13: Medine AKÇA, 1935, Eğitimi yok, Ev hanımı, Merkez, Kepsut / Balıkesir
K. 14: Mehmet AYAR, 1961, İlkokul, Berber, Kavacık Köyü, Dursunbey / Balıkesir
K. 15: Melda ZORGÖR, 1965, İlkokul, Ev hanımı, Gökçeyazı Beldesi, İvrindi / Balıkesir
K. 16: Nadiye ÇOBANOĞLU, 1961, İlkokul, Ev hanımı, Yolbaşı Köyü, Bigadiç / Balıkesir
K. 17: Nefaret KANGAL, 1967, İlkokul, Ev hanımı, Bakırlı Köyü, Gönen / Balıkesir
K. 18: Neriman ÇOBANOĞLU, 1937, Eğt. yok, Ev hanımı, Yolbaşı Köyü, Bigadiç / Balıkesir
K. 19: Neslihan ÇOLAK, 1956, İlkokul, Ev hanımı, Sarnıç Köyü, Dursunbey / Balıkesir
K. 20: Nurdan ÖZGÜN, 1986, Lise, Ev hanımı, Gökçeyazı Beldesi, İvrindi / Balıkesir
K. 21: Raşit Ali Ceylani TÜLEK, 1940, İlkokul, Esnaf, Merkez, Sındırgı / Balıkesir
K. 22: Sevil ÇOBAN, 1970, Ortaokul, Ev hanımı, Gökçeyazı Beldesi, İvrindi / Balıkesir
K. 23: Şakir AYDOĞMUŞ, 1973, Lise, Çiftçi, Kayırlar Köyü, Bigadiç / Balıkesir
K. 24: Ümmühan DOĞAN, 1949, İlkokul, Ev hanımı, Muratlar Köyü, Gönen / Balıkesir
K. 25: Zeynep ÇAY, 1952, Eğitimi yok, Ev hanımı, Ericek Köyü, Dursunbey / Balıkesir
K. 26: Zeynep MUT, 1956, İlkokul, Ev hanımı, Kızılçukur Köyü, Bigadiç / Balıkesir
K. 27: Zeynep YOLCU, 1950, Eğitimi yok, Ev hanımı, Piyade Köyü, Kepsut / Balıkesir